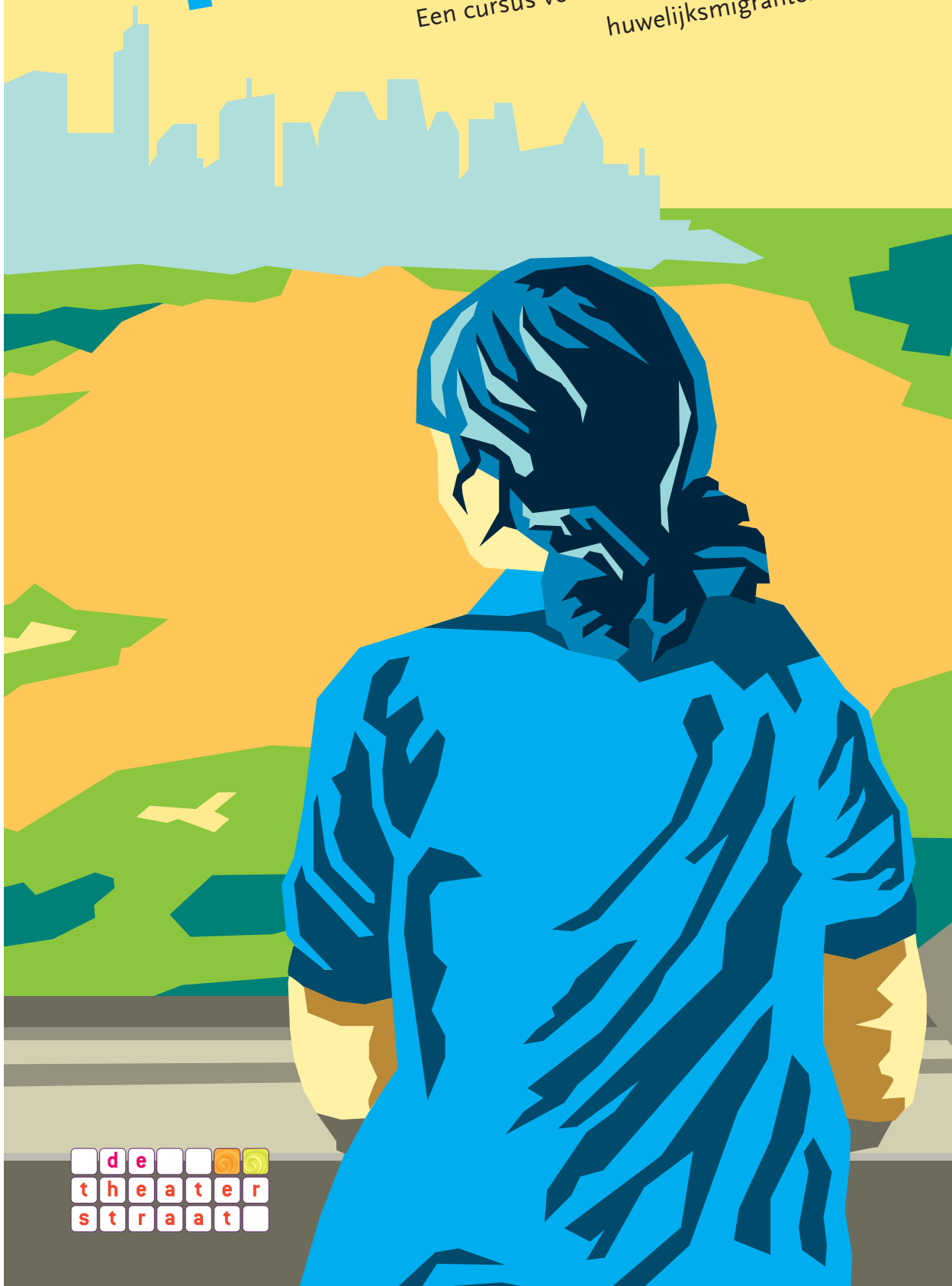

METHODIEKBOEK

ΣΙΓΕΝ ΤΟΣΚΟΜΣΤ

Een cursus voor vrouwelijke
huwelijksmigranten

INHOUDSOPGAVE

4 Inleiding

6 Voorbereidingen

7 Eerste bijeenkomst

- Vrouwen inzicht geven in de aard van de cursus, *kennis met elkaar maken en elkaars talenten en de eigen gewenste eigenschappen benoemen.*

10 Tweede bijeenkomst

- Bewustwording van de verwachtingen waarmee iemand naar Nederland kwam.
- Het benoemen van de eigen talenten en de waarden die zijn meegenomen uit het land van herkomst.
- Het herinneren van de ervaringen en gevoelens gedurende de eerste – over het algemeen zeer moeilijke – periode in Nederland.
- Het vinden van herkenning en wellicht troost.

16 Derde bijeenkomst

- Nagaan wat wel en niet helpt om jezelf in Nederland thuis te gaan voelen.
- Wie en wat zijn belangrijk en hoe kom je aan die mensen of instellingen?
- Leren oriënteren in de meest letterlijke zin van het woord: hoe zijn maatschappelijke en/of culturele voorzieningen te vinden en hoe kom je daar?

20 Extra bijeenkomst

- Het leren gebruiken van een plattegrond en het openbaar vervoer.

21 Vierde bijeenkomst

- De weg vinden in de plaats waar je woont (of waar de cursus is), en een bezoek brengen aan voorziening of bedrijf.

22 Vijfde bijeenkomst

- Bewustwording van smoesjes, leugentjes om bestwil en excuses om niets te hoeven ondernemen.
- Tips formuleren over effectieve manieren om je weg te vinden in Nederland.
- Een eerste stap formuleren voor het werken aan een eigen toekomst.
- Feestelijke afsluiting.

26 Nawoord

Dit methodiekboek is gebaseerd op het onderzoek **Eigen Toekomst** van Joke van der Zwaard en Mieke de Wit naar de integratie en emancipatie van vrouwelijke huwelijksmigranten in Nederland. Wij spraken met ruim 200 vrouwen afkomstig uit de hele wereld over hun dromen en verwachtingen, de manieren waarop zij hier hun weg proberen te vinden en de belemmeringen en stimulansen die zij daarbij tegenkomen. In deze groepsgesprekken hebben we gebruik gemaakt van werkvormen die deels ontleend zijn aan het theater.

In dit methodiekboek presenteert Mieke de Wit de basiselementen van dit programma, het hoe en waarom van onze werkwijze en de mogelijke opbrengsten daarvan.

Het methodiekboek heeft tot doel vrouwelijke huwelijksmigranten praktische, morele en emotionele steun te geven om zich verder te ontwikkelen en hun weg te vinden in Nederland.

De methodiek is een hulpmiddel om gesprekken te voeren met de vrouwen over:

- wensen en ambities;
- onzekerheden en belemmeringen;
- capaciteiten en tekorten.

De gesprekken kunnen met nieuwkomers gevoerd worden in het kader van een inburgeringprogramma, maar ook in het buurthuis, de ouderkamer van een basisschool, het vrouwen centrum of op een andere plek waar vrouwen bij elkaar komen.

Naast dit methodiekboek heeft het onderzoek nog twee eindproducten: een boek en een theaterstuk. In het boek **Gelukzoekers** (Artemis & Co, 2008) beschrijft Joke van der Zwaard de inhoudelijke resultaten van ons onderzoek: de verhalen van de vrouwen en de conclusies die wij daaruit trekken. Het toneelstuk **In het vreemde koren staan** (De Theaterstraat, 2007) is gemaakt door Mieke de Wit met vrouwelijke huwelijksmigranten op basis van het onderzoek en hun eigen verhalen. Dit toneelstuk kan samen met de methodiek worden aangeboden.

Waarom dit aanbod?

Uit ons onderzoek blijkt dat vrouwelijke huwelijksmigranten in Nederland te weinig worden aangesproken op wat zij kunnen, kennen, willen én op hun mogelijke betekenis voor Nederland. Daardoor is voor velen de emigratie niet de verwachte stap vooruit, maar stopt hun ontwikkeling juist voor korte of heel lange tijd. Te veel vrouwen leren de Nederlandse taal onvoldoende, vinden geen bevredigend werk, blijven in een beperkte leefwereld en voelen zich een eenzame buitenstaander.

Dat is niet goed voor hen zelf. Ze worden er somber en uitgeblust van. We spraken vrouwen van 25 die zichzelf al te oud vinden om

Huwelijksmigratie naar Nederland

(CBS: 1995 - 2004)

Huwelijksmigranten in aantallen over de afgelopen 10 jaar

Vrouwen	Mannen
115.000	50.000

Dit is 25% van de totale immigratie van 18 - 65 jarigen.

Vrouwen getrouwd met een Nederlander	50.000
waarvan uit Oost-Europa	17.000
waarvan uit Oost-Azië	11.000

Vrouwen getrouwd met een (voormalig) landgenoot:	50.000
waarvan uit Turkije	15.000
waarvan uit Marokko	14.000
waarvan uit Suriname	7.000

nog een toekomstdroom te realiseren. Ze leven alleen nog voor de toekomst van hun kinderen en dromen van terugkeren naar het land van herkomst.

Ook spraken wij vrouwen die hierheen gekomen waren in de vaste overtuiging dat zij in Nederland een werkende toekomst tegemoet gingen; een toekomst die in het verlengde lag van hun opleiding en beroepservaring. Hun teleurstelling is groot als hun kennis en ervaring ineens niets waard lijkt te zijn, waardoor een baan op hun niveau onbereikbaar wordt. Ze kunnen hier huisvrouw of tomatenplukker worden.

De Nederlandse samenleving is vooral gefocust op de tekorten van vrouwelijke huwelijksmigranten en niet op hun talenten. De beeldvorming is overwegend negatief: ze komen hier alleen iets halen en ze kosten 'ons' alleen maar geld. Politici beweren dat Nederland met het laten voortbestaan van de huwelijksmigratie 'de problemen blijft binnenhalen'.

Terwijl de strengste poortwachters van Europa voor de zogenoemde kennismigranten het liefst de rode loper zouden uitleggen, worden huwelijksmigranten niet welkom geheten, maar gedoogd; niemand lijkt geïnteresseerd in hun kennis en kwaliteiten. Hierdoor zakt de moed hen onnodig in de schoenen. Het gevolg is dat het vaak jaren duurt voordat een vrouwelijke huwelijksmigrant de draad (weer) oppakt, verder gaat met haar ontwikkeling, haar stad en haar nieuwe land gaat verkennen en zich alsnog gaat oriënteren op opleiding en werk. Het zelfvertrouwen is inmiddels afgebrokkeld en moet stapje voor stapje weer worden opgebouwd.

De desinteresse voor het potentieel van vrouwelijke huwelijksmigranten en de eenzijdige beeldvorming is niet goed voor (vergrijzend) Nederland, want er gaat op deze manier veel werkkracht en talent verloren; zowel de onbekende talenten van het onopgeleide 'meisje uit de bergen' als de elders verworven competenties van de hoog opgeleide, wereldwijze vrouwen uit Istanbul, Rabat, Lissabon, Minsk, Hongkong en Rio de Janeiro.

De inzet van de methodiek is nieuwkomers te helpen een doorstart te maken in Nederland en oudkomers te ondersteunen bij een herstart. Om de vrouwen weer moed te geven om aan een eigen toekomst in Nederland te werken. Om gebruik te maken van de ontwikkelingsmogelijkheden die er zijn. Om hun eigen kansen te creëren.

In vijf à zes bijeenkomsten van ongeveer 1,5 uur wordt gesproken over de interesses, talenten en vaardigheden die elke vrouw heeft meegenomen en hoe zij deze in Nederland productief kan maken. Zij leert dat iedereen die migreert in het begin gevoelens van somberheid, depressie en heimwee kent. Zij krijgt tips van de andere vrouwen over hoe daarmee om te gaan. Zij leert op een leuke manier de eigen smoesjes en excuses om te blijven zitten te herkennen. En om een eigen toekomst uit te stippelen.

Wij hopen dat dit methodiekboek zijn weg vindt naar de mensen die werken voor en met huwelijksmigranten : een groep van wie we het potentieel veel meer moeten zien en benutten.

Mieke de Wit
Rotterdam maart 2008

VOORBEREIDINGEN

Voor wie?

De cursus Eigen Toekomst is bedoeld voor vrouwen die voor een huwelijk naar Nederland gekomen zijn en hun draai nog niet hebben gevonden. Dit kunnen vrouwen zijn die een inburgeringscursus volgen. Maar dit kunnen ook vrouwen zijn die hier al jaren wonen en door allerlei oorzaken het Nederlands nog altijd niet goed beheersen of in eenzelfde kringetje blijven ronddraaien.

Aard van de cursus

In de cursus maken we veel gebruik van oefeningen ontleend aan het theater.¹ Het is niet alleen denken en reflecteren, maar ook laten zien en (her)beleven. Deze werkwijze heeft als voordeel dat de sfeer al snel open wordt. De emoties kunnen minder makkelijk verborgen worden achter woorden of een sociaal wenselijk verhaal.

Wie kan de cursus geven?

Het sociaal-cultureel werk kan de cursus aanbieden als aanvulling op de inburgering of in aansluiting op de inburgering. Uiteraard kan zij de cursus ook aanbieden aan andere instellingen en zelforganisaties van migranten in de buurt.

Verder kan de cursus worden gegeven door assistenten ouderbetrokkenheid in de ouderkamers van basisscholen, vrouwenwerksters van migrantenorganisaties, maatschappelijk werkers als groepsaanbod, aanbieders van inburgeringscursussen in het kader van de maatschappelijke oriëntatie, pastoraal werkers, of andere professionals die met vrouwelijke huwelijksmigranten werken of willen werken.

Docenten van inburgeringscursussen kunnen (elementen van) de methodiek vervlechten in hun eigen programma.

Werving

De cursus kan worden aangeboden aan bestaande groepen, maar gezien de grote diversiteit aan huwelijksmigranten kan het in sommige wijken zinvoller zijn om speciaal voor dit aanbod een groep te vormen en daar extra wervingsactiviteiten voor te ondernemen. Denk onder andere aan aankondigingen via de websites van bijvoorbeeld Russische en Oekraïense vrouwen in Nederland, maar ook aan kantines van bedrijven waar veel nieuwkomers werken en de wachtkamers van huisartsen in de buurt. Licht gezondheidswerkers persoonlijk in over dit aanbod.

Groepsgrootte en inrichting ruimte

Een groepsgrootte van 8 - 12 mensen is ideaal voor deze cursus. Vijf mensen is het minimum, daaronder verliezen veel oefeningen aan kracht. Meer dan twaalf mensen is niet aan te raden, omdat dan de oefeningen te lang duren als iedereen aan bod wil kunnen komen.

De ruimte moet groot genoeg zijn om letterlijk vrij te kunnen bewegen. De ruimte bevat genoeg stoelen die in ieder geval bij aanvang van de cursusbijeenkomst in een kring staan, één tafel, een schoolbord, whiteboard of flip-over om op te schrijven.

Aankondiging

In de aankondiging staat tenminste:

- Voor wie is de cursus?
- Waar gaat hij over?
- Wat heb je eraan?
- Voertaal?
- Hoeveel bijeenkomsten, waar en wanneer en van hoe laat tot hoe laat?
- Inschrijven waar?
- Kosten?
- Vermeld ook of de cursus afgesloten wordt met een certificaat.

1. Met name theaterwerkvormen ontwikkeld door Augusto Boal hebben als inspiratie gediend.

ΕΞΕΡΣΤΕ ΒΙΨΕΣΠΗΚΟΜΣΤ

Doel

Vrouwen inzicht geven in de aard van de cursus, kennis met elkaar maken en elkaars talenten en de eigen gewenste eigenschappen benoemen.

Onderwerpen

1. Uitleg over de cursus;
2. Geheimhouding;
3. Kort voorstellen;
4. Elkaar voorstellen middels het interview;
5. Rolmodellen: wie bewonder je?
6. Afsluiting met huiswerk voor de volgende keer.

Benodigheden

- Schoolbord, flip-over of whiteboard;
- Stoelen in een kring.

1. UITLEG OVER DE CURSUS

Herhaling van de informatie van de aankondiging. De ervaring leert namelijk dat er altijd deelnemers zijn die de aankondiging niet hebben gezien.

2. GEHEIMHOUDING

Het is van belang erop te wijzen dat alles wat er in de cursus besproken wordt binnen de groep blijft. Iedereen moet zich vrij voelen om iets te zeggen, zonder angst dat het morgen op straat ligt. Als de groep elke bijeenkomst een andere samenstelling heeft, moet dit ook elke bijeenkomst worden gezegd.

3. KORT VOORSTELLEN

Tijdens deze voorstelronde komt elke aanwezige aan de beurt. Als geheugensteuntje kun je de onderstaande vragen op een schoolbord, whiteboard of flip-over schrijven.

1. Je naam
2. Ik kwam in ... (jaar) naar Nederland
3. Ik was van plan om
Of: Mijn wens was om ...
Of: Ik wilde graag...

In het onderzoek bleek dat we drie groepen vrouwen konden onderscheiden: laag opgeleide; middelbaar opgeleide (HAVO/VWO); beroepsopleiding/universiteit met werkervaring.

Veel laagopgeleide vrouwen hadden niet meer plannen dan trouwen/samenwonen en kinderen krijgen en werken als dat financieel nodig mocht zijn. De middelbaar opgeleide vrouwen noemden ook wel een opleiding volgen, maar bij doorvragen bleek dat zij geen opleidingsrichting voor ogen hadden gehad. De hoger opgeleiden bleken zich zelden geïnformeerd te hebben over de mogelijkheden om in hun beroep verder te gaan.

In het algemeen vormden de vrouwen zich voordat zij naar Nederland kwamen geen beeld over hun leven na het huwelijk.

4. ELKAAR VOORSTELLEN MIDDELS EEN INTERVIEW

Splits de groep op in tweetallen. Laat de ene vrouw de andere gedurende vijf minuten interviewen.

Mogelijke onderwerpen:

- Hoe oud ben je?
 - Heb je kinderen? Hoe oud zijn zij?
 - Naar wat voor school ben je geweest?
 - Welke plannen heb je voor de toekomst?
 - Wat moet er anders in Nederland?
-
- De laatste vraag is: Wat kun je goed?

Benadruk dat iedereen goed moet doorvragen naar wat de ander goed kan. Want niet iedere vrouw schudt de eigen talenten uit haar mouw. Geef voorbeelden van talenten of wat iemand goed zou kunnen: zes talen spreken, koken, analytisch denken, maatpakken naaien, opereren, boeken schrijven, restaurant drijven, ruzies beslechten, borduren, overzicht bewaren, kalm blijven, lief zijn voor kinderen?

Na vijf minuten wisselen de vrouwen van rol en gaat de ander de een interviewen.

Daarna stelt iedereen om de beurt de vrouw die zij heeft geïnterviewd voor aan de groep, waarbij iedereen begint met de volgende zin. Het is aan te raden om deze zin op te schrijven:

Dit is (naam) en zij kan (de mooie eigenschappen).

Het is de bedoeling dat degene die de ander voorstelt de goede eigenschappen overdrijft. Dus als iemand heeft gezegd dat zij zes talen spreekt dan maakt de buurvrouw ervan dat zij bijna alle talen van de wereld spreekt. Als zij goed kan koken, wordt het dat ze zo in een restaurant als kok zou kunnen werken etc. etc.

Daarna vertelt zij pas wat zij allemaal nog meer te weten is gekomen (leeftijd, kinderen etc.)

Sommige vrouwen zijn niet gewend over zichzelf te praten in termen van talenten en hebben er moeite mee om te vertellen waar zij goed in zijn. Het talent dat er bij hen uitspringt is: bescheidenheid. Benoem dat als er iemand tussen zit die niets goeds van zichzelf kan opnoemen.

5. ROLMODELLEN: WIE BEWONDER JE?

Vraag aan de vrouwen om even na te denken over wie ze bewonderen. Dat kan iemand uit het echte leven zijn – een politica, een moeder (van een vriendin) of een ander familielid, een nieuwslezeres, een romanschrijfster, een talkshowhost, een toneelspeler – maar ook een fantasiefiguur, een personage uit een film, detective of een soap.

Vraag of iemand naar voren wil komen en wil vertellen over degene die zij zo bewondert. Vraag vooral door naar de eigenschappen van deze figuur.

- Wat maakt dat zij/hij een voorbeeld is voor de vrouw in kwestie?
- Vraag ook of zij haar of hem na kan doen in manier van lopen of manier van doen?

Deze oefening is bedoeld om vrouwen na te laten denken over de eigenschappen die zij in anderen bewonderen en die zij wellicht ook zelf hebben, dan wel zouden willen ontwikkelen. In ons onderzoek was er een vrouw die als rolmodel de van tv bekende Dr. Phil noemde. Met name zijn vermogen om in een handomdraai een situatie te analyseren en mensen van nuttige adviezen te voorzien sprak haar aan. In latere bijeenkomsten ontloopte zij zich als iemand die dat zelf ook bijzonder goed kon.

Voor de volgende keer

- ▶ Vraag de vrouwen de volgende keer een voorwerp mee te nemen uit het land waar zij vandaan komen, dat in de begintijd in Nederland belangrijk voor hen was, of misschien nog is.

De meeste huwelijksmigranten veranderen niet alleen van land, maar ook van positie: van kind en dochter naar volwassen vrouw, echtgenote en moeder. Deze snelle volwassenwording doet een beroep op capaciteiten en eigenschappen die niet iedereen in gelijke mate bezit.

Nederlandse twintigers-van-nu worden 'de uitstelgeneratie' genoemd, omdat velen tussen kind-zijn en volwassen-zijn nog minstens tien jaar experimenteren met relaties, half zelfstandig zijn, verschillende banen en studies, en van hun ongebondenheid genieten in het uitgaansleven en tijdens avontuurlijke vakanties. Bij veel huwelijksmigranten uit Turkije en Marokko is de overgang van de kindertijd naar de volwassenheid gecompriemd in een paar bruiloftsfeestdagen. Van de ene op de andere dag zijn ze echtgenote en inwoner van Nederland geworden, en zijn ze ver verwijderd van vriendinnen, toezichhouders en adviseurs.

De meeste Oost-Europese vrouwen lassen een korte tussenperiode in waarin het toekomstige paar bij elkaar op bezoek gaat. Maar als de emigratiestap eenmaal is genomen, moeten toch familie, vrienden en vriendinnen en vele vanzelfsprekendheden achter worden gelaten.

Of iemand dat als een uitdaging ervaart, als eenzaam en angstig avontuur, of iets er tussenin, hangt af van de omstandigheden en de eigen capaciteiten en karaktereigenschappen zoals zelfvertrouwen, optimisme, moed, doorzettingsvermogen en verbeeldingskracht.

ΤΩΣΕΔΣ ΒΙΨΣΠΚΟΜΣΤ

Doel

Bewustwording van de verwachtingen waarmee iemand naar Nederland kwam. Het benoemen van de eigen talenten en de waarden die zijn meegenomen uit het land van herkomst.

Het herinneren van de ervaringen en gevoelens gedurende de eerste – over het algemeen zeer moeilijke – eerste periode in Nederland.

Het vinden van herkenning en wellicht troost.

Onderwerpen

1. Van huis uit meegekregen en meegenomen;
2. Verwachtingen en hoop voor vertrek naar Nederland;
3. De eerste tijd in Nederland.

Benodigheden

- Tafel met een mooi tafelkleed;
- Stoelen in een ruime kring rond de tafel;
- Schoolbord, flip-over of whiteboard.

1. VAN HUIS UIT MEEGEGREGEN EN MEEGENOMEN?

De tafel met het mooie tafelkleed staat zo opgesteld dat iedere deelnemer hem goed kan zien.

'De huiswerkopdracht was om iets mee te nemen dat belangrijk voor je was de eerste tijd dat je in Nederland was, of dat nog belangrijk voor je is.'

Om de beurt laat een deelnemer het voorwerp dat zij heeft meegenomen aan de anderen zien, vertelt erover – wat het is en van wie zij het heeft gekregen – en waarom het zo belangrijk voor haar was. Daarna zet zij het op de mooie tafel.

Het kan zijn dat een paar deelnemers zijn vergeten om iets mee te nemen. Vraag hen wat zij meegenomen zouden hebben.

Als iedereen aan de beurt is geweest, probeer dan de sfeer samen te vatten. Bijvoorbeeld: *'De meesten van jullie hebben iets meegenomen dat je herinnerde aan warmte, of aan liefde, of aan vriendschap, of dat je herinnerde aan thuis. Dit zijn belangrijke dingen om in je hart met je mee te nemen als je in een ander land gaat wonen.'*

De volgende vraag is: *'Wat nam je behalve dit voorwerp mee aan waarden, vaardigheden, kunnen en kennis?'* Met andere woorden: *'Wat had je nog meer in je koffer dat je hier goed kunt gebruiken?'*

Het kwam wel voor dat vrouwen helemaal niets konden noemen. Aangezien iedereen wel iets kan, kun je haar dan vragen naar de anderen te luisteren en ideeën op te doen. Aan het einde van de ronde kom je bij haar terug. Als zij nog niets op kan noemen, noem dan zelf iets dat je aan haar opvalt: verzorgd uiterlijk, zorgvuldig spreken, goed luisteren, etc. etc.

2. VERWACHTINGEN EN HOOP VOOR VERTREK NAAR NEDERLAND

Dit onderwerp brengen we ter sprake met behulp van een visualisatie. Een visualisatie is een goed hulpmiddel om je terug te verplaatsen in de tijd en om sociaal wenselijke antwoorden enigszins te omzeilen. Als mensen zich taferele uit het verleden voorstellen en de emoties (een beetje) herbelevan, is de kans groter dat er verhalen naar boven komen die dicht bij hun ervaringen van toen staan.

Visualisatie I: de oefening

Aangezien niet iedereen weet hoe visualiseren in zijn werk gaat, doen we eerst een oefening om het te leren. Je vertelt het onderstaande verhaal – waarin alle zintuigen aan bod komen – langzaam aan de deelnemers. Vraag hen zich het verhaal zo goed mogelijk voor te stellen. Vertel dat het helpt om de ogen dicht te doen.

'Je zit aan het open raam. Het is een warme, benauwde zomerse dag (pfff, voel maar even hoe warm het is). Je kijkt even naar de lucht, daar komen donkere wolken aan. Het ziet er niet goed uit; dat wordt regen en onweer straks. Je kijkt naar beneden en ziet onder je raam dat iemand een patatje eet. Je kunt die patat ruiken. Je krijgt er honger van en loopt naar de ijskast om er iets lekkers uit te halen. Kijk maar even waar je trek in hebt. Dat eet je op. Je gaat weer terug naar het raam. Er komt een auto voorbij met van die harde hiphop muziek. Au, wat is dat hard, je doet snel je handen voor je oren. Gelukkig de auto slaat de hoek om. Pfff wat is het toch warm. Hoor je daar gerommel in

de verte? Ja hoor... Je steekt je hand naar buiten en daar voel je de eerste regendruppels al op je huid. Mensen op straat gaan harder lopen, omdat ze binnen willen zijn voordat het nog harder gaat regenen en onweren. Oei nu gaat het toch snel. Opeens valt de regen hard naar beneden, het flitst en het dondert. Iedereen op straat zoekt een plekje om te schuilen. Ook diegene die het patatje aan het eten was rent weg. Jij doet het raam dicht.'

Vraag na afloop of iedereen zich alles voor kon stellen.
'Wat was het makkelijkst? Ruiken, zien, horen, voelen of proeven?'

Visualisatie II: Voor vertrek naar Nederland

Lees onderstaande tekst langzaam voor.

*'Je bent vlak voor je vertrek naar Nederland.
Je zit op je favoriete plek in het huis waar je toen woonde.
Wat zie je om je heen?
Is er een tafel, een bed, stoelen?
Hoe zien de muren eruit.
En de deuren?
Hoe zien de ramen eruit?
Zijn er gordijnen?
En wat is het uitzicht?
Zie je spullen waar je van houdt.
Is er een bepaalde geur?
Jij zit daar en je droomt over het leven
dat voor je ligt in Nederland.*

*Wat denk je dat er voor jou zal veranderen?
Wat wil je achterlaten?
Waar droom je over?
Kijk nog één keer om je heen,
want we gaan deze plek verlaten.'*

Laat een aantal deelnemers vertellen wat zij gezien heeft en wat zij verwachtte voordat zij naar Nederland kwam. Niet iedereen wil hieraan meedoen. Met name de deelnemers die het thuis moeilijk hadden, willen hier vaak niet over vertellen.

Je kunt afsluiten met de volgende vragen te stellen aan de groep (als ze tenminste al niet spontaan aan bod zijn gekomen):

- Hoe voelde het naderende vertrek: was je opgewonden, gespannen, had je al heimwee bij de gedachte etc. etc.
- Waar zag je tegenop?
- Welke informatie had je over Nederland?
- Wat had je man verteld over het leven in Nederland?
- Had je waarschuwingen meegekregen over Europa/Nederland?
- Kreeg je goede raad? (Welke?)

Het doel van deze vragen is dat vrouwen zich bewust worden van de verhalen, droombeelden en boodschappen die zij hebben meegekregen en die misschien een positieve of juist een belemmerende rol spelen bij hun verdere ontwikkeling in Nederland.

3. DE EERSTE TIJD IN NEDERLAND

In alle bijeenkomsten kwamen bij de volgende visualisatie over de eerste weken in Nederland veel emoties los. De meeste vrouwen hebben zich eenzaam gevoeld, ontheemd, teleurgesteld over het rijke Westen, het huis waarin zij terecht kwamen, of teleurgesteld in de echtgenoot en/of de schoonfamilie. Ook het grauwe klimaat en het ellendig moeilijke Nederlands hielpen niet bepaald.

Het is ook de periode dat vrouwen ontdekken dat zij niet alleen een land en familie hebben achtergelaten, maar ook hun taal, hun diploma's – die vaak niet worden erkend in Nederland – hun netwerken en hun vanzelfsprekende kennis van de samenleving. In het toneelstuk *In het vreemde koren staan* wordt dan ook letterlijk gezegd: 'Ik had het gevoel dat ik weer aan het handje liep. Nu niet aan de hand van mijn vader, maar aan de hand van mijn vriend.'

Een vrouw schreef over die eerste periode het volgende gedicht:

Eerste keer dat ik hier kwam
Was ik 17 jaar oud
Het was vreselijk donker
Het was eerste keer
dat ik van me familie apart elkaar gegaan
Ik had mijn familie achtergelaten
In een keer zo veel verderop
Ik ben getrouwd, andere familie, ander land
Hier was anders, mensen zijn anders, weer is anders
Ik moest het ook anders
Ik was niet meer lieve dochter van me familie
Ik was vrouw en schoondochter van me schoonfamilie
Ik miste mijn familie en mijn land
Als je vraagt: was ik blij omdat ik hier kwam
Ik kan uit me hart zeggen:
Hoe kan dat?

S.

Het lijkt of de heimwee bijna onvermijdelijk is bij emigratie. Als het goed is, duurt deze periode echter niet al te lang, gaan vrouwen zich na een tijdje op de nieuwe samenleving oriënteren, leren de Nederlandse taal en pakken de draad weer op. Dit gebeurt niet bij alle vrouwen. Wij zijn extremen tegengekomen van vrouwen die na 20 jaar nog geen woord Nederlands spraken, of vrouwen die niet konden wachten totdat zij weer terug kon keren naar het land van herkomst. Het leek erop alsof deze vrouwen op de pauzeknop van het leven hadden gedrukt. Anders gezegd: het leek erop alsof zij in de overgangsfase en het niemandsland waren blijven hangen en nooit helemaal in Nederland aan waren gekomen.

Het doel van de volgende oefening is oplossingsstrategieën om deze fase door te komen te inventariseren en zodoende vrouwen op weg te helpen.

Visualisatie III: de aankomst in Nederland

Lees onderstaande tekst langzaam voor.

'Je gaat op weg naar Nederland.

Je zit in een voertuig: een auto, een vliegtuig, een bus.

Heb je iemand bij je? Of ben je alleen?

Dan kom je in Nederland aan.

Wat voelde je?

Wat zie je?

Word je opgehaald door iemand?

Je gaat naar je nieuwe huis.

Wat zie je?

Hoe ziet de voordeur eruit?

Je gaat naar binnen? Hoe ziet het huis er van binnen uit?

Is er een gang, is er een trap? Hoeveel kamers zijn er?

Zijn de kamers ingericht?

Dan loop je naar het raam en kijkt naar buiten.

Hoe ziet de straat eruit, zie je bomen, zie je mensen, hoe is het weer?

Denk terug aan de ontvangst door je schoonfamilie.

Waren ze blij dat je er was? Of waren ze streng?

Of waren ze wantrouwig?

Hoe ging het tussen jou en je man die eerste dagen?

Hoe ging het met jou?'

1. Laat de deelnemers die dat willen vertellen over deze eerste periode in Nederland.
2. Vraag daarna wat de deelnemers hebben gedaan om deze akelige periode door te komen.
 - ▶ Schrijf deze coping-strategieën op.
3. Vraag vervolgens wat de vrouwen anderen zouden aanraden om te doen in dezelfde omstandigheden.
 - ▶ Schrijf deze tips ook op.

Hoewel huwelijksmigranten vaak zeggen dat ze 'hier niemand hebben' en heimweegevoelens de kop op kunnen steken, hebben zij vanaf de allereerste dag een sociaal netwerk dat voor de eerste opvang in Nederland zorgt. Haar partner en/of leden van de schoonfamilie maken haar wegwijs in de buurt, gaan mee naar instanties, geven uitleg over Nederlandse regels en gewoontes, vertalen formulieren etc. Vrouwen in de familie kunnen een inspirerend rolmodel zijn of de integratie en ontwikkeling van de huwelijksmigrante ondersteunen door haar op tal van manieren te helpen. Dat hebben huwelijksmigranten allemaal voor op nieuwkomers die vanwege studie, werk of als vluchteling naar Nederland zijn gekomen.

De schoonfamilie is echter niet altijd alleen behulpzaam. Zij kan zich wantrouwend en afstandelijk opstellen ten aanzien van de schoondochter. Dat hoorden we met name van vrouwen die met een 'Nederlandse' man waren getrouwd.

De schoonfamilie kan de nieuwkoomster ook (bewust of onbewust) vasthouden in een beperkt thuisvrouwenbestaan door:

- afwijzing van bezigheden buitenshuis die niet voor het huishouden nodig zijn;
- de schoondochter te claimen als huishoudelijke hulp en gezelschapsdame;
- elkaars dagen volledig te vullen met gezamenlijke huishoudelijke en sociale activiteiten;
- een beperkte actieradius, kennis, interesse, verbeelding te bieden;
- onveiligheids- en angstgevoelens over de boze buitenwereld aan te wakkeren.
- door ontmoediging en negatieve informatie over de mogelijkheden in Nederland.

In het laatste geval is het de kunst om hieraan tegenwicht te bieden. Contact met andere landgenoten en/of lotgenoten, vrouwen die andere opvattingen hebben over de wereld en over de rol van vrouwen, is hierbij erg behulpzaam. Dit is één van de redenen waarom de verplichte inburgeringscursus door veel vrouwen een zegen wordt genoemd.

DERDE ΒΙΣΣΕΛΗΚΟΜΣΤ

Doel

Nagaan wat wel en niet helpt om jezelf in Nederland thuis te gaan voelen. Wie en wat zijn belangrijk en hoe kom je aan die mensen of instellingen?

Leren oriënteren in de meest letterlijke zin van het woord: hoe zijn maatschappelijke en/of culturele voorzieningen te vinden en hoe kom je daar?

Onderwerpen

1. Helpers en maatjes vinden;
2. De weg vinden: oriëntatie op maatschappelijke of culturele voorzieningen;
3. De excursie.

Benodigheden

- Stoelen in een grote kring;
- Schoolbord, flip-over of whiteboard;
- Stadsdeelgids of (deel-)gemeentegids, uitgaansgidsen, huis-aan-huisbladen.

1. HELPERS VINDEN

Deel I

Om voor te lezen...

Het sprookje van de eenzame huwelijksmigrante (onderstaand kan eventueel aangepast worden met de uitkomsten van eerdere visualisatieoefeningen)

'Er was eens een vrouw in een koud, somber land waar de mensen een taal spraken die zo ggg-moeilijk was, dat het leek alsof je een toverdrankje geslikt moest hebben om die taal te leren. In dat land woonde de vrouw in een klein huis met een voordeur die leek op alle andere voordeuren. Elke dag ging haar man naar zijn werk. Zij bleef achter, treurend om de zoon en haar moeder. 'Ach moeder, ach moeder waar ben je nu?' zuchtte zij steeds weer. Elke dag pakte zij haar koffers en als haar man 's avonds thuis kwam, zat zij klaar om weg te gaan. 'Ik ga naar mijn moeder,' sprak zij dan. 'Oh vrouwlief, ga toch niet naar het zonnige land. Wij wonen toch hier en kunnen zo gelukkig worden.' Elke avond besloot zij om toch te blijven.

Op een dag had de man er genoeg van. Hij trok zijn beste pak aan, ging naar zijn moeder en vertelde dat hij geen vrouw thuis had, maar een huilend klein meisje. Zijn moeder sprak: 'Wacht maar zoon. Ik zal morgen bij je vrouw op bezoek gaan en haar precies vertellen hoe een vrouw zich moet gedragen.'

De volgende dag ging de schoonmoeder al vroeg op pad. Zij had een grote jas aangetrokken en een paraplu in de hand. Haar kin stak vooruit en met grote passen liep zij door de stad naar de vrouw in het kleine huis met de voordeur die leek op alle andere voordeuren. We zullen nooit weten hoe zij wist bij welk huis zij moest zijn, maar ze belde precies aan bij de deur waarachter de vrouw zat te huilen.

De vrouw deed open, terwijl zij haar tranen wegveegde met een mooi rood zakdoekje dat ze nog van vroeger had bewaard. Zij liet haar schoonmoeder binnen, gaf haar een kopje thee. En toen zei haar schoonmoeder: ...'

Vragen naar aanleiding van dit verhaal:

- Wat gaat de schoonmoeder zeggen tegen de eenzame vrouw?
- Wat kan de schoonmoeder doen om haar schoondochter te helpen?
- Wat kan de man doen om zijn vrouw te helpen?

Deel II

Verdeel de groep in groepjes van twee vrouwen en laat elk groepje ongeveer 5 minuten met elkaar overleggen over de vraag:

'Wat kun je het beste doen om eenzaam en ongelukkig te worden.'

Schrijf alle suggesties op en bespreek met de hele groep:

- of het tegendeel werkt om in contact te komen met anderen;
- hoe deelnemers in contact zijn gekomen met mensen die hen wegwijs maken en steunen. En wie dit dan waren: buurvrouw, lerares, werkgever, landgenoot, vriend(in)....

2. DE WEG VINDEN: ORIËNTATIE OP MAATSCHAPPELIJKE OF CULTURELE VOORZIENINGEN/VOORBEREIDEN EXCURSIE

Je thuis gaan voelen in een nieuw land heeft letterlijk te maken met de weg kunnen vinden en je kunnen oriënteren. Niet weten hoe je ergens moet komen, brengt angst voor het onbekende mee. Sommige vrouwen hebben nooit geleerd een plattegrond te lezen of te gebruiken en/of zien er huizenhoog tegenop om in hun eentje met het openbaar vervoer te reizen. Daardoor maken zij zich afhankelijk van anderen om ergens te komen en verhogen zij de drempel voor zichzelf om ergens op af te stappen.

Ga na of iedereen in de groep plattegronden kan lezen en bekend is met het openbaar vervoer ter plaatse. Indien dit niet het geval is, besteed dan de volgende les aan het leren hanteren van een plattegrond en het gebruik maken van het openbaar vervoer.

Haal de (deel-)gemeente- of stadsdeelgids, uitgaansgidsen, huis-aan-huisbladen, kranten met vacatures etc. tevoorschijn. Laat vrouwen in kleine groepjes (maximaal 3 of 4) een keuze maken voor een uitstapje in de week daarop. Attendeer hen op de attracties, musea, bibliotheken enzovoorts die gratis zijn.

Indien er een computer met toegang tot het internet is, kan desgewenst extra informatie worden opgezocht.

3. VOORBEREIDEN EXCURSIE

Als de groep een behoorlijk niveau heeft, kunnen de vrouwen (zelf) een afspraak maken voor een bezoek bij een maatschappelijke voorzieningen of een bedrijf. Laat de deelnemers een gesprek voorbereiden. Bijvoorbeeld gericht op wat iemand nodig heeft om bij dat bedrijf aan het werk te komen of over wat de voorziening voor diensten levert.

Plattegrond en strippenkaart

- ▶ Vraag de deelnemer de volgende week een plattegrond en een strippenkaart mee te nemen.

EXTRA BIJZELKOMST

Doel

Het leren gebruiken van een plattegrond
en het openbaar vervoer.

Onderwerpen

1. Plattegrond lezen en gebruiken;
2. Uitzoeken hoe je ergens komt met het openbaar vervoer.

Benodigheden

- Plattegronden met straatnamenregister;
- (Kopieën van) Plattegrond van de buurt met een route erop getekend of een korte speurtocht in de buurt;
- Lijnenkaart openbaar vervoer.

1. PLATTEGROND

Leg uit hoe een plattegrond te lezen (of laat dit uitleggen door de vrouwen die dit kunnen) en laat vrouwen droog oefenen door een adres op te geven en hen dat op te laten zoeken.

Stuur na de uitleg over het gebruik vrouwen in groepjes van twee de straat op en laat hen verschillende routes lopen in de buurt van de locatie waar de bijeenkomsten zijn. Of zet een speurtocht uit die vrouwen twee aan twee kunnen lopen aan de hand van de plattegrond.

2. OPENBAAR VERVOER

Doe hetzelfde voor het openbaar vervoer. Leg het systeem uit aan de hand van een lijnenkaart en eventueel een plattegrond. Als er een on-line computer beschikbaar is, kan ook de site www.9292ov.nl worden uitgelegd.

VIERDE BIJZAMELKOMST

Doel

De weg vinden in de plaats waar je woont (of waar de cursus is), en bezoek brengen aan voorziening of bedrijf.

Onderwerpen

1. Gebruik maken van het openbaar vervoer;
2. Bezoek brengen aan een maatschappelijke/culturele voorziening of een bedrijf.

Benodigheden

- (Kopieën van) Plattegronden;
- Strippenkaarten;
- Lijnenkaart openbaar vervoer;
- Adres van datgene wat vorige week is uitgekozen om te gaan bezoeken.

1. GEBRUIK MAKEN VAN HET OPENBAAR VERVOER

Stuur de cursisten in groepjes van 3 of 4 op pad naar de voorziening of het bedrijf van eigen keuze.

2. BEZOEK MAATSCHAPPELIJKE/ CULTURELE VOORZIENING OF BEDRIJF

Bespreek na afloop de ervaringen, zowel in het openbaar vervoer als die bij het bezoek.

Lekkers voor de laatste bijeenkomst

- ▶ Vraag iedereen om iets lekkers mee te nemen om de laatste bijeenkomst feestelijk mee af te sluiten.

Er zijn een hoop manieren waarop vrouwen zichzelf kunnen dwarsbomen en kleinhouden. Tijdens het onderzoek hoorden we de volgende 'smoesjes' om te kunnen blijven zitten en geen stap vooruit te komen.

- geen discipline: niet nakomen van afspraken, het erbij laten zitten;
- liegen om ergens onderuit te komen: mag niet van m'n man, was het vergeten;
- escapisme: gaan schoonmaken als je eigenlijk iets anders moeten doen, denken 'morgen kan het ook', brochures niet aanvragen, je niet oriënteren;
- negatieve gedachten over jezelf: ik ben te dom, ik kan het toch niet, ben te oud, mijn taal is te slecht;
- onveilig maken van de buitenwereld: het is te ver, ik kan het toch nooit vinden, ik ken de buurt niet, iedereen zal vast veel slimmer zijn dan ik;
- moederschap: geen kinderopvang, kinderen te klein, puberkinderen hebben me nodig;
- geloof: het is ramadan, dus kan ik aan niets anders deelnemen;
- excuses zoeken: er is toch geen vrijwilligerswerk, ben zwanger dus kan niet naar school; de cursus is te ver weg;
- perfectionisme: het huis moet elke dag gestofzuigd; kleren moeten allemaal zelf gemaakt worden; nooit iets kant-en-klaar kopen.

VIJFDE ΒΙΣΣΕΛΗΚΟΜΣΤ

Doel

Bewustwording van smoesjes, leugentjes om bestwil en excuses om niets te hoeven ondernemen.

Tips formuleren over effectieve manieren om je weg te vinden in Nederland. Een eerste stap formuleren voor het werken aan een eigen toekomst. Feestelijke afsluiting.

Onderwerpen

1. Jezelf klein houden;
2. Tips aan je nichtje;
3. Eigen Toekomst;
4. Feestelijke afsluiting en certificaten.

Benodigheden

- Schoolbord, whiteboard of flip-over, zelfplakkende stippen;
- Eventueel videocamera/fotocamera;
- Levenstijdbalk;
- Eventueel hapjes.

1. JEZELF KLEIN HOUDEN: DE GROTE SMOESJES-SHOW

Dit onderwerp wordt aan de orde gesteld in de vorm van een Oprah Winfrey-achtige talkshow. Maak een talkshowopstelling van stoelen in een halve cirkel met twee stoelen in het midden: één stoel voor de talkshowhost en één voor de gast.

De cursusleidster houdt een inleiding over jezelf klein houden. Geef vooral een voorbeeld uit je eigen leven en vertel dit met veel humor, net zoals Oprah dat altijd doet. En nodig dan de eerste gast uit iets te komen vertellen over haar eigen manier om zichzelf klein te houden.

Eventueel kan iemand van de groep aangewezen worden om als deskundige (een soort Dr. Phil) te fungeren, die steeds verklaart waar dat gedrag vandaan komt.

Als de gast klaar is, wordt er een groot applaus gegeven. De spelregel is: hoe groter de gehanteerde smoes, hoe groter het applaus.

Aan het einde van de show laat je alle genoemde smoezen nog even de revue passeren.

Het is al moeilijk om je uitstelgedrag en tekortkomingen aan jezelf toe te geven, laat staan aan anderen op te biechten. Door de humor en de lichte toon waarmee De Grote Smoesjes-Show wordt ingezet, blijkt het opeens een stuk makkelijker het eigen feilen en falen op tafel te leggen. Er ontstonden indringende discussies over de (rationele en emotionele) achtergronden van terugtrekgedrag, maar er kon ook hartelijk gelachen worden over de gebruikte smoezen en tactieken. De GSS werd één van de vrolijkste en populairste onderdelen van onze methodiek.

2. TIPS AAN JE NICHTJE

Leg de volgende vraag voor aan de groep:

Stel je nichtje komt volgend jaar naar Nederland om te trouwen, wat raad je haar aan vooral wel en niet te doen.

- ▶ Schrijf alle suggesties op.

*Vaak was de eerste suggestie: Niet Komen!
Wijs erop dat nichtjes eigenwijs zijn en deze goede raad in de wind slaan.*

Geef aan iedere deelnemster drie zelfplakkende stippen. Die mag zij verdelen over de beste suggesties. Bespreek de top vijf met de groep.

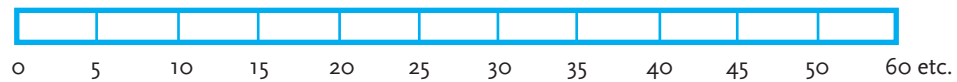
Neem eventueel een videocamera mee om de vijf populairste tips op te nemen. Laat ze uitspreken door de deelnemers zelf. Er kan uiteraard ook een foto worden gemaakt: de hele groep voor de het bord met tips.

De tips aan het nichtje kunnen fungeren als een samenvatting van alle onderwerpen die in de cursus aan bod zijn geweest. In ons onderzoek waren de meest genoemde tips: leer Nederlands, zoek vrienden uit je eigen land, oriënteer je op Nederland, zoek contact met Nederlanders, stel kinderen nog even uit, ontwikkel jezelf, zoek vrijwilligerswerk.

Daarnaast vormen de tips de opmaat tot het volgend onderdeel waarin vrouwen stappen voor zichzelf formuleren.

3. EIGEN TOEKOMST

Maak een papieren Levenstijdsbalk van 4 meter waarop 85 jaar – de gemiddelde leeftijd van vrouwen – in segmenten van 5 jaar, staat uitgebeeld.

Nodig iedere cursiste uit op haar eigen leeftijd gaan staan en vraag haar te vertellen hoe zij de tijd tot haar 85ste wil doorbrengen.

Vraag aan haar wat de eerste stap is die zij gaat zetten op weg naar een Eigen Toekomst. En hoe zij ervoor gaat zorgen dat zij die ook gaat nemen: geen smoesjes!

Sommige vrouwen hebben het gevoel dat het leven voor hen niet veel meer in petto heeft. Hun toekomsthorizon wordt begrensd door de kinderen. Die hebben nog een toekomst; zijzelf niet meer. Door letterlijk op de tijdsbalk te zien dat er meer tijd voor je ligt dan achter je, wordt de horizon verruimd.

4. EVENTUEEL FEESTELIJKE AFSLUITING

Laat de hapjes nu maar op tafel komen! Desgewenst kunnen ook certificaten worden uitgedeeld aan de cursisten die alle keren hebben bijgewoond.

NAWOORD

Na het doorlopen van de cursus heeft een vrouw stof tot nadenken gekregen over haar eigen toekomst. Zij heeft haar talenten soms schoorvoetend onderkend en de boodschappen van thuis om wel of niet iets van zichzelf te maken. Zij heeft tips gekregen en gegeven over hoe zij zich in Nederland thuis kan voelen en heeft geleerd de weg te vinden met plattegrond en openbaar vervoer. Eigen en andervrouws smoezen heeft zij onder ogen gezien, maar ze heeft er ook om gelachen.

De stap die zij aan het einde formuleert, kan verrassend zijn. In ons onderzoek hebben we meegemaakt dat vrouwen van tegen de zestig zich gingen oriënteren op vrijwilligerswerk. Velen namen zich voor dat Nederlands nu eindelijk eens onder de knie te krijgen, of nu echt die opleiding te gaan volgen. Uiteraard waren er ook (jonge) vrouwen die van mening bleven dat hun toekomst voorbij was. Toch hoopten wij dat de cursus hen tenminste had bijgebracht dat er verschillende levensscenario's denkbaar zijn.

Aangezien tussen droom en daad veel praktische bezwaren staan, kan na afloop van de cursus gelegenheid worden geboden om te vertellen over de belevenissen met het nemen van stappen. Er kan een Toekomst Watchers groep ontstaan die elkaar motiveert en stimuleert om vol te houden en door te zetten. Vrouwen kunnen individueel gekoppeld worden aan 'maatjes', vrouwen die hen een paar stappen voor zijn die zowel rolmodel als emotionele en praktische steun zijn. Maar ook tijdelijke professionele coaching bij het nemen van nieuwe ontwikkelingsstappen is denkbaar.

Want dat is het uiteindelijke doel van de methodiek: het stimuleren van de ontwikkeling van huwelijksmigranten. Zodat een immigrant niet alleen de weg van het moederschap, maar ook andere wegen voor zich kan zien en kan bewandelen.

COLOFON

Dit methodiekboek is gemaakt op basis van de gesprekken die zijn gevoerd met vrouwen uit alle delen van de wereld. Wij danken iedereen voor de medewerking en de gedane suggesties.

De financiële bijdrages kwamen van het Oranje Fonds en Directie Coördinatie Emancipatiebeleid van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Het project Eigen Toekomst is begeleid door een **expertisegroep** bestaande uit:
Nora Alkhalidi, bestuurslid St. Marokkaans en Arabisch Cultureel Centrum voor Vrouwen

Sukran Bostanci, opbouwwerker Delphi

Zorica Majic, consulent Stimulans - Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling Rotterdam

Gerda Nijssen, directeur Dona Daria, Rotterdam

Sherita Thakoerd, opbouwwerker Sonor en Hindostaanse Vereniging Apna Bhawan

Joke de Wilde, consulent Stimulans - Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling Rotterdam

Het project is tevens begeleid door een **klankbordgroep** bestaande uit:

Ilse van Donkelaar, directeur Leer- en Ontmoetingspunt voor Vrouwen (LOV)

Caroline van Eijk, docent/coördinator ROC Albeda

Senay Gönül-Taymaz, directeur Senata voor werk en trainingen

Sabine Kraus, senior adviseur migratie- en integratiebeleid E-quality, Den Haag

Imad el Kaka, beleidsmedewerker dienst JOS, gemeente Rotterdam

Claudia Marinelli, beleidsmedewerker, gemeente Schiedam

Erika Nemeth, beleidsmedewerker dienst JOS, gemeente Rotterdam

Marieke Ouwerkerk, beleidsmedewerker, gemeente Leiden

Jori de Saint Aulaire & Yvonne Naaykens, beleidsmedewerker, gemeente Dordrecht

Crista Vonkeman, bestuurder Stichting Disk (welzijn deelgemeente Delfshaven), Rotterdam

Corrie de Vries, beleidsmedewerker ROC Zadkine - educatie

Dit methodiekboek is een productie van
De Theaterstraat, Rotterdam © 2008

